№ 161 Սեպտեմբերի 13 (25) 1880 Սեպտեմբերի 13 (25) № 161

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն Խմբագրատանը մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ".

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մեր նպատակը:—Ն ե ր ք ի ն տ ե ս ո ւ թ ի ւ ն: Նամակ Գանձակից: Նամակ Քանարգաղից: Նամակ Ալէքսանդրապօլից: Նամակ Խմբագրին: Ներքին լուրեր:—Ա ր տ ա ք ի ն տ ե ս ո ւ թ ի ւ ն: Հայերի շարժումը Թիւրքիայում: «Берегъ» լրագրի թղթակցութիւնը: Արևելեան գործեր: Յօնաստան: Նամակ Թիւրքիայից:—«Մշակի» պատասխաններ: Յայտարարութիւններ:

ՄԵՐ ՆՊԱՏԱԿԸ

Շատ ուրախալի երևոյթ է որ այժմ «Մշակի» մէջ սկսում են աշխատակցել բացի լուսաւորչական հայերից՝ կաթօլիկ և բողոքական հայերը:

Մեր նպատակն է թոյլ տալ ամեն հային միջոց ունենալ իր մտքերը մեր լրագրի էջերի մէջ յայտնելու: Իսկ ի՛նչ կրօնին է պատկանում այդ հայը, մեզ փոյթ չէ:

Մենք ասացինք արդէն և դարձեալ կրկնում ենք, որ մեր նպատակն է դարձնել «Մշակից» մի ը ն դ հ ա ն ո ւ ր հայոց օրգան, մի ա զ գ ա յ ի ն հայոց թերթ, որի մէջ ամեն մի հայ համայնք, ամեն մի հայաբնակ քաղաք կամ գիւղ, մեր հասարակութեան ամեն մի դասակարգ, իւրաքանչիւր հայ անհատ կարողանար յայտնել իր մտքերը, վկայել իր կենսական ամենաանհրաժեշտ թէ բարոյական և թէ նիւթական պէտքերի մասին:

Իսկ ո՞վ է այն հայը, այսինքն ի՛նչ կրօնին, ի՛նչ եկեղեցական աղանդին է պատկանում նա,— լուսաւորչական, կաթօլիկ, մահմետական, թէ բողոքական,— այդ մեզ մի և նոյն է:

Հայոց լրագիրը միայն այն ժամանակ կարող է ա զ գ ա յ ի ն թերթ համարվել, երբ անխտիր, անկեղծ և անկողմնապահ կերպով ամեն հայի առջև բաց է անում իր էջերը, և ոչ թէ ընդունում է յօդուածներ միայն մի յայտնի աղանդին պատկանող հայերից:

Մինչև այժմ կաթօլիկ և բողոքական հայերը մուտք չունէին մեր ազգային ոչ մի հիմնարկութեան մէջ, նրանք աքսորված էին մեր ազգային կեանքի բոլոր գործակատարութիւններից: Հայ կաթօլիկը և հայ-բողոքականը չէին կարող ոչ տեսուչ, ոչ հոգաբարձու, ոչ ուսուցիչ, ոչ վերակացու լինել մեր դպրոցներում, ոչ լրագրապետ կամ այս ու այն հայոց ընկերութեան անդամ լինել, նրանց զաւակներն էլ չէին կարող աշակերտ ընդունվել մեր ազգային դպրոցների մէջ: Միակ հիմնարկութիւնը, որ անխտիր նայում էր բոլոր հայերի վրա, ինչ կրօնին և պատկանէին նրանք, դա Բագուի «Մարդասիրական» ընկերութիւնն էր: Գոնէ այս ոգով է խմբագրված այդ ընկերութեան պրօգրամը, որ իր գոյութեամբ պարտական է մի ճշմարիտ հայրենասէր, լուսաւորված, ա զ գ ա ս է ր հային, բժիշկ Ռոստոմեանցին: Եւ եթէ այդ ընկերութեան հիմնողի լուսաւոր գաղափարները չեն իրագործվում,—այդ ի հարկէ, հիմնողի մեղը չէ....

Այս տեսակ դրութեան մէջ, երբ այլադաւան հային ազգային կեանքի ոչ մի պաշտօն, ոչ մի գործունէութիւն մատչելի չէր, ամենամեծ անարդարութիւն կը լինէր որ և հայ լրագիրները իրանց էջերը փակէին այլադաւան հայերի առջև և մամուլի միջոցով էլ նրանց հնար չը տային ոչ արդարանալ իրանց վրա բարձած զուր բամբասանքներից, ոչ էլ արտայայտել իրանց անհրաժեշտ կենսական պէտքերը....

Հայերը հաւատացնում են թէ հալածասէր ոգի չունեն, գտնվում են մարդիկ որոնք հաւատացնում են թէ «Մշակը» բամբասում է հայ-լուսաւորչականներին, երբ նա յայտնում է թէ այս կամ այն գաւառական հայաբնակ քաղաքում հայ լուսաւորչական ամբոխը հալածում է կաթօլիկ և աւետարանական հայերին: Բայց նոյն մարդիկ, որոնք հաւատացնում են թէ մենք զրպարտում ենք հայերին, անասելի կերպով վրդովվում են, երբ տեսնում են թէ մենք մեր լրագրի էջերը բաց ենք անում այն հայերին, որոնք այլակրօն լինելով, ոչ մի տեղ հայոց շրջանի մէջ ապաստան չեն գտնում իրանց համար:

Այդ մարդիկ որոնք շատ անգամ յանդգնում են գրիչը ձեռք վերցնել, կը պահանջէին մեզանից, որ մենք էլ նրանց պէս հալածէինք այն բոլոր հայերին, որոնք տիրապետող կրօնին չեն պատկանում:

Եւ ինչ բանի մէջ են մեղադրում մեզ. երբ «Մշակը» տըպում է մի հայ-կաթօլիկի յօդուածը,— մեզ մեղադրում են թէ մենք ամբողջ հայոց ազգը կամենում ենք կաթօլիկութեանը դարձնել. երբ մեր լրագրի էջերի մէջ երևում է մի աւետարանական հայի գրուածքը,—մեզ սկսում են մեղադրել, որ մենք հայերին բողոքական ենք կամենում դարձնել: Վաղը, եթէ մի հայ մահմետականի յօդուածը կերևայ «Մշակի» էջերի մէջ,— մեզ կը սկսեն մեղադրել, որ մենք ղուրան ենք քարոզում հայերի մէջ....Բայց հնարաւոր է, արդեօք, որ մարդը միաժամանակ, ամեն տեսակ և մին միւսից տարբեր կրօններ քարոզէր մի ազգի մէջ:

Ուրեմն պարզ է որ մեր նպատակը չէ այս կամ այն կրօնը քարոզել հայերի մէջ, երբ մենք միաժամանակ թոյլ ենք տալիս ամենածայրայեղ կրօնները դաւանող հայերին ապաստան գտնել մեր լրագրի էջերի մէջ, բայց մեր նպատակն է հաստատել ա զ գ ա յ ի ն միութեան գաղափարը, որ կրօնի հետ ոչինչ գործ չունի: Այդ գաղափարն է, որ դրդում է մեզ անխտիր կերպով հիւրընկալել մեր թերթի էջերի մէջ ամեն մի լուսաւորված հայի արտայայտութիւնը:

Եւ դարձեալ ուրախալին այն է, որ այժմ թէ կաթօլիկ և թէ բողոքական հայերը սկսում են մեր լրագրի մէջ խիստ քննողական յօդուածներ տպել, նոյն իսկ իրանց դաւանակիցների պակասութիւնների դէմ:

Կանցնեն մի քանի տարիներ,—և հայոց հասարակութիւնը կը համոզվի որքան արդիւնաւոր էր մեր յարուցած գաղափարը, որքան օգտակար էր ազգի համար մեր գծագրված նպատակը:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Սեպտեմբերի 1-ին

1879 թվին Գանձակում «Արարատեան» ընկերութեան նպաստին սկսած ստորագրութեան ցուցակը և հաշիւը ինձ մօտ մնալով, ուղարկում եմ խմբագրութեանդ, խնդրելով նորա տպագրութիւնը:

Պ. Տէր-Ներսէսեանի հարսանիքում հաւաքվեց 280 ր. *):

Պ. Նաքաթեանի տանը ստորագրվեցան, ամեն տարի նուիրելու խոստմամբ, մշտնջենաւոր անդամներ:

Պ. պ. Մ. Թիմուրեան 10 ր., Յովհաննէս Իսահակեան 10 ր., Ղ. Ս. Յովհաննէսեան 5 ր., Աղայ Աղայեան 5 ր. **), Գրիգոր քահանայ Թումանեան 2 ր.: Իսկ պ. պ. Սարգիս Աֆանասեանը Պետրոս Նաքաթեանը, Ներսէս Տէր-Ներսէսեանը արդէն հարիւրական ր. նուիրած լինելով, ստորագրվեցան մշտնջենաւոր անդամներ տասնական ր. 1880 թւականից սկսելու իրանց նուիրատուութիւնը: Առանձին առանձին տներում շարունակելով ստորագրութիւնը մշտնջենաւոր անդամների թւում աւելացան հետևեալ տիկիններ և պարոններ: Տ. տ. Վառվառեայ Մէլիքեան 2 ր., Մարիամ Ղուկասեան 2 ր., Մագթաղ Տէր-Ներսէսեան 2 ր., Մարիամ Տէր-Ներսէսեան 2 ր., Յովհաննէս Թիմուրեան 5 ր., Սարգիս Յովհաննէսեան Աթայեան 5 ր., Մանչիչր Մելիք-Ստեփանեան 5 ր.:

Միանգամից նուիրեցին՝ տիկնայք Աֆանասեան 10 ր., Ղ. Ս. Յովհաննէսեան 5 ր., Աւետիք Մեսրովբեան Թառումեան 5 ր., Սարգիս Յովհաննէսեան Աթայեան 5 ր., Մանուէլ Ամիրխանեան 5 ր., Մկրտիչ Տէր-Ներսէսեան 5 ր., Սիմօն տիրացու Յովհաննէսեան 3 ր., Աւետիք Տէր-Աւետիքեան բանանցցի 1 ր., նուիրատուութեան բոլոր գումարն է 319 ր.:

Որովհետև մտադրութիւն կար շարունակել ստորագրութիւնը, բոլոր Գանձակի բնակիչները հաղորդակցելով նրան, ես առձեռն ժողոված 278 ր. յանձնեցի պ. Ն. Տէր-Ներսէսեանին, որ խոստացաւ եկեղեցական գումարի հետ շահացնել: Բայց ստորագրութեան շարունակութիւնը յառաջ չը գնաց, նորա համար որ քաղաքը ենթարկվեց երկու ծանր պատիժների, այսինքն, մորեխի և Ամբրոսիոս վարդապետի արշաւանքներին:

Այս 319 ր. գումարից պ. Տէր-Ներսէսեանի ձեռամբ արդէն ուղարկված է «Մշակի» խմբագրութեան 278 ր.: Ծանապարհորդութիւնից վե-

*) Այս հաշւից մեծ պ. Ա. Մալեանը աւելի օգտակար համարեց իր 50 ր. նուէրը սովածների նպաստին ուղարկել:

*) Պ. Աղայ Աղայեանը, որի ամուսինն ես 2 ր. ստորագրվել էր, ջնջեց իր ստորագրված անունը. 7 ր. մեծ գումար չէր և ոչ ոք ստիպում չէր նրան ստորագրվելու:

բաղառնալով, ապառիկներից ժողովեցի 27 ր., որը ներկայացնում եմ խմբագրութեանդ: Մնում է Մարիամ և Մագթաղ Տէր-Ներսէսեանների, Մանաջիհր Մելիք-Ստեփաննեանի և Մանուէլ Ամիրխանեանի վրա 14 ր., ապառիկ, որը յոյս ունեմ յիշեալ պարոնները և տիկինները ինքնայօրդոր կը բարեհաճին ուղարկել «Մշակի» խմբագրութեան:

Վերջացնելով ընկերութեան հաշիւը, պարտք եմ համարում յիշեցնել պ. Ն. Տէր-Ներսիսեանցին, որ 278 ր. շահը դեռ ևս մնում է նորա վրա անվճար:

Արսէն Թոխմախեան

ՆԱՄԱԿ ՔԱՆԱՐԱԳԱԶԻՑ

Օգոստոսի 25

Թէև իմ չնչին լուման ձգել էի սովելոց գանձանակի մէջ, նորէն կարդացի ձեր յարգելի «Մըշակ» լրագրի № 132-ի մէջ սովից յառաջացած թշուառութիւնների մասին, որը ցան ու ցիր է արել մեր անօգնական հայրենակիցներին ու թըշուառ մանուկներին, և քշել է մինչ Կ. Պօլիս, և ինչպէս անդ ընդունվել են ազգի բարերարներից և բարերարուհիներից խնամվելու համար (փառք և պատիւ նրանց) և թէ ինչպէս մեր սըրբազան պատրիարքն յորդորել է ժողովուրդին դէպի գթութիւն և օգնութիւն այն թշուառներին, և բարեհաճել է մեծ գումար պարտք առնել ազգի թշուառութիւնն թեթևացնելու համար անխիղճ սովի ճանկերից. վասնորոյ ինձ պարտք համարեցի կրկնել իմ կարողութեան չափ օգնել մեր թշուառ եղբարց և քերց, ուղարկելով սրա հետ քսան և հինգ ր. (25 ր.) դրամ, կը խնդրեմ հասցնէք սովելոց մասնաժողովին այս իմ փոքրիկ նուէրը:

Քանի անգամ տեղիս հայ վաճառականներից խնդրվեցի, որ սրանք էլ օգնութեան մասնակցէին. իմ խնդիրն թողին անկատար, որովհետև իրենց նման հարուստ չէի, ուշք դարձնէին, և իրենք էլ առաջ չընկան, իրանց անձնական օգուտն ազգի օգտից վեր դասեցին, ու մեր թշուառ հայրենակիցներին թողին անօգնական ես կարծեցի ուրիշ տեղեր հասցրած կը լինէին իրենց նուէրները, բայց տարաբաղդաբար և ոչ մի տեղ չը կարդացի ստորից նուիրատուների անունները, բացի երկու ընկերների, որոնց կուղղեմ իմ ջերմ շնորհակալութիւնը: Վերջացնելով նամակս, յարգոյ խմբագիր, խնդրեմ տեղի տաք ձեր պատուական լրագրի մէջ:

Աւետիք Փանեանց

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻՑ

Սեպտեմբերի 3-ին

Հրաւիրված լինելով հայ-կաթօլիկ երիտասարդ Սիմօն Տէր-Մարտիրոսեանի հարսանիքին, մի փոքրիկ խումբ՝ լուսաւորչական և կաթօլիկ հայերս ուրախանում էինք միասին: Հացկերոյթի ժամանակ պատւելի Մանուկ քահանայ Տօնօյեանց դարձաւ դէպի հանդիսականները մօտաւորապէս հետևեալ խօսքով:

«Սիրելի եղբայրներ: Մենք որ այսօր հաւասարապէս ուրախանում ենք այստեղ, հայ-կաթօլիկներ և հայ-լուսաւորչականներ, առանց կրօնի խըտրութեան, որպէս մի ազգութեան զաւակներ, մեզ համար սուրբ պարտականութիւն է յիշել որ մենք ունենք հարազատ եղբայրներ Թիւրքաց Հայաստանում, որոնք տանջվում են սովածութիւնից և այսօր էլ շատերը նրանցից իրանց արիւնով և կեանքով պաշտպանում են հայի պատիւը և իրանց կեանքը զոհում են: Մենք պարտական ենք նուէրներով մեր օգնութիւնը հասցնել Թիւրքաց Հայաստանի մեր եղբայրներին: Եթէ պատւում էք այս հարսանիքը, յիշեցէք և մի մոռանաք մեր եղբայրների ներկայ վիճակը:»

Պատւելիի խօսքին իսկոյն արձագանք տուեցին ներկայ գտնվածները և սեղանի կառավարիչ պ. Յակոբ Աստոյեան, իսկոյն սկսեց նուիրատուութիւն հաւաքել, որից գոյացաւ 33 րուբլ գումարը: Ահա ուղարկելով խմբագրութեանդ այդ գումարը, խնդրեմ հասցնել նրան «Միացեալ ընկերութեան» ձեռքով «Սովելոց մասնաժողովին», կամ հասցնել նոյն ընկերութեանը գործադրել հայ ազգի ներկայ անհրաժեշտ պէտքերին:

Նուիրողներն են. Մանուկ քահանայ Տօնօյեան 1 ր., Մահտեսի Սարգիս Խաչօյեան 10 ր., Գրիգոր Սպօռչիկեան 10 ր., Յակոբ Աստոյեան 2 ր., Մէլիք Սօղօղեան 2 ր., Սիմօն (հացագործ) 2 ր., Օհաննէս (հիւսն) 1 ր., Պօղոս Յակովբեան 1 ր. Աւագ Յակոբեան 1 ր. 50 կ., Նազարէթ Գասպարեան 1 ր., Անյայտ 45 կ., Պետրոս Բէջպուրեան 1 ր. և փոստի ծախս: Ընդամենը 33 րուբլ:

Պետրոս Բէջպուրեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Սեպտեմբերի 12

Հայկական Թատրոնի առաջին ներկայացման ուզեցի գնալ, դժբաղդաբար օր առաջ տոմսակ վեր չառնելուս պատճառաւ տեղ չը կար, ճարըս հատաւ, 3 րուբլի վճարեցի և օրքէստրի մի տոմսակ առի. ես կարծեցի թէ օրքէստրի տոմսակը յատուկ տեղ ունի նստելու, բայց ափսոս, վերջը հասկացայ թէ նուագածուներուն կարգը նստելու արժէք ունի եղեր առած տոմսակս, առաջի բերան ամըչցայ նուագածուաց խմբին խառնվելու, մինչև վերջը ոտքի վրա կանգնելէ ալ վախենալով, ամենայն երկիւղածութեամբ գնացի թմբուկ ածողին տեղը նստայ: Հազիւ 2 վայրկեան նստած էի, թմբուկին տէրը հասաւ, խոշոր աչքերը բանալով տեղը պահանջեց, վեր կացայ, մէկ վիօլօնիստին տեղը պարապ էր, իսկոյն այնտեղ բազմեցայ, վիօլօնիստն ալ եկաւ, տեղէս ելայ, բասօ պրոֆօն, տօյին ետևը կըծկըտեցայ, նա ալ եկաւ, վերջապէս կարգաւ ամեն մէկ նուագածուներուն աթոռներուն վրա երկերկու վայրկեան նստելով և վերկանգնելով ուզեցի chef dorchestre-ի տեղը յափշտակել, այս սրբապղծութեան ալ չը համարձակելով, առջի երեք րուբլիանոց տեղս վերադառնալու որոշումը տուի, այսինքն գնացի կըռնակըս պատին տալով կանգնեցայ. պատին վրա այնքան կիր կար, որ ալիւրաթաթախ ջաղացպանի բանւոր դարձայ: Վնաս չունի, ես հայ բեմը սիրում եմ, այն գիշեր ալիւրի մէշօքի մէջ ալ գիս մտցնէին և գլխի վար թատրոնին առաստաղէն կախէին, դարձեալ պիտի համբերէի, միմիայն, լաւ կը լինէր եթէ նստարան չը գտնված ժամանակը օդի մէջ կանգնելու տեղ չը ծախէին, կամ գոնէ մէկ ու կէս րուբլի առնէին փոխանակ երեք րուբլիի, որովհետև կանգնած տեղիցս հազիւ հազ բեմին կէսը կարողանում էի տեսնել:

Ես հափս կը ճանչնամ, թատրոնի դերասաններու խմբին համար ըեցէնզիա կամ կրիտիկա գրելու անկարող եմ, այս նուրբ պաշտօնը աւելի յաջողակներուն թողնելով. մի քանի բան յիշեցնեմ: —Նախ և առաջ այն գիշերվան «Տէրէզա» պիէսային մէջ հարիւրաւոր անգամներ «վասն զի» բառերը կրկնվում էին ինչպէս և յաջորդ պիէսաներուն մէջ, երկրորդ—ոգի Հայաստանի կենդանի պատկերին մէջ Մուշ, Վան, Սիս, և Դուինի աւերակները կային, և ամենից հռչակաւոր Անին մոռցվել էր, այս բանը աններելի է. աւերակաց լուսանկար պ. Քիւրքճեանն ալ ամիսներով Անւոյ աւերակները նկարեց, փոխանակ Վանայ Շամիրամի պարիսպները նկարելու. եթէ հայ թատրոնի հայրենասէր կօմիտէն Անին մոռանայ, ժողովրդին Անի ասես, պիտի պատասխանէ թէ այնպէս բան չը կայ: Երրորդ,—անտրակտի ժամանակ վերջին զանգակը խփվելէն և վարագոյրը բացվելէն յետո կօշիկներու աչագին կրճռոց և շըշընկոցներով և դռներու աղմկալից բախումներով շատերը թատրօն կը մտնեն խաղը խանգարելու: Շատ անախորժ է այս սովորութիւնը. եթէ հանդիսականաց ուշադրութիւնը դէպի իրենց գրաւելու համար կտնեն այս թեթևամիտները, այսպիսի նախատեսութեան հարկ չկայ, որովհետև սոքա այնքան տեսնված և ճանչցված մարդիկ են, որ ոչ ոք ուշադրութիւն չի դարձնէր: Այս սովորութիւնը կայ Եւրօպայի թատրօններու օթեակներուն մէջ, խաղը սկսվելից յետոյ կը գան որպէս զի բազմականք ուշ դարձնեն նոր եկողներուն, բայց և այնպէս անձայն կը գան առանց խանգարելու:—Թոյլ տուէք ինձ ասել թէ «Լիսի Դիղլյէ» ներկայացման գիշերը ճշմարիտը խոստովանելով յիմարանոցը դրկվելու չափ պ. Ադամեան լաւ խենթացաւ և օրիորդ Աստղիկը իր մաչուան յուղարկաւորութեան հանդէսը կատարելու չափ լաւ մեռաւ:

Կըռօ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. Պետերբուրգի հայ ուսանողներից մէկը խընդրում է մեզ յայտնել, թէ նա արդէն սկսել է թարգմանել ռուսերէն լեզուով Րաֆֆիի, «Խ ե ն թ» անունով վիպասանութիւնը և դիտաւորութիւն ունի այս ընծայել տեղային պարբերական հրատարակութիւններից մէկի մէջ:

—

Մեզ հաղորդում են, թէ մի ընտանիք ԹԻՖԼԻՍԻՑ գնացած է եղել որպէս ուխտաւոր Թելէթ գիւղը, այնտեղից վերադառնալու ժամանակ, ճանապարհին աւազակները յարձակվում են նրանց վրա, կողոպտում են, մի քանիսին սպանում են. ազատվում է մի երիտասարդ միայն:

—

ԱՑԳԵՀԱՏ գիւղից գրում են. առանց այդ գիւղի բնակիչների համաձայնութեան էջմիածնի սինօդի հրամանով մի նորընծայ քահանայ ուղարկվել է ժողովրդին հովուելու: Գիւղացիները չեն ընդունում նրան, բողոքում են, ասում են քահանային, որ հեռանայ իրանց գիւղից, բայց քահանան չէ ընդունում: Այժմ գիւղացիները վճռել են իրանց մէջ ամենևին եկեղեցի չը գնալ, և նրան ոչ մի եկեղեցական խորհուրդ կատարել չը տալ:

—

ՂԱՋԱՂԱՆ գիւղից գրում են. աւազակները մտնելով Ս. Պ.-ի տունը գողանում են բաւականաչափ պատրաստի փող և արծաթեղէններ: Աւազակները բռնվեցան. յայտնվեցաւ, որ բոլորն էլ ազգով հայ են: Գողացած փողերի մի մասը յետ են ստացել:

—

ՀԱՂՊԱՏԻՑ գրում են. մօտաւորապէս երկու տարի է, տեղային դպրոցը փակված է: Հայր Խ. վարդապետը այդ ուսումնարանի անունով փողեր հաւաքեց, որ միւս անգամ բաց անէ դպրոցը, բայց մինչև այսօր յայտնի չէ, թէ հայր սուրբը ինչ արեց իր հաւաքած փողերի հետ:

—

ՇՈՒՇՈՒՑ գրում են՝ գողութիւնները քաղաքի մէջ և աւազակութիւնները քաղաքի շըրջակայքում դարձեալ շարունակվել սկսվեցան: Սեպտեմբերի 3-ին, անյայտ չարագործներից մի կօզակ սպանվեցաւ բուլվարի մօտ: Մութը պատելուց յետոյ փողոցներում միայնակ անցնելը անհնարին է դարձել: Ամեն րոպէ կարելի է հանդիպել սրիկաների:

—

Ռուսաց «Берегъ» լրագրի № 163 բանասիրականի բաժնում տպված է մի յօդուած հայերի մասին «Новѣйшія свѣдѣнія о жителяхъ Турецкой Арменіи» (ամենանոր տեղեկութիւններ Թիւրքաց Հայաստանի բնակիչների մասին) վերնագրով: Յօդուածը ստորագրված է Ենգիբար Յովհաննէսօվ:

—

Մեզ պատմում են որ սեպտեմբերի 5-ին Թ ի ֆ լ ի ս ի «Շաւի գիւղ» ասված Հաւլաբար թաղի մի մասում անձրևի հետ միասին մանր գորտեր են թափվեցան երկնքից: Այս բանը սոսկում պատճառելով բնակիչներին, Աստուծու պատուհաս և կամ նոր գալիք մի մեծ պատժի գուշակութիւն է կարծվում:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՄԷՋ

Էրզրումից օգոստոսի 24-ին գրում են Վիէննայի «Politische Correspondenz» լրագրին:

Ամենահամբերատար ժողովուրդը Թիւրքաց կայսրութեան մէջ—անտարակոյս, հայոց ժողովուրդն է: Հ ա յ ե ր ը դարերի ընթացքում միշտ հարստահարված են եղել. նրանց ազգային և կրօնական զգացմունքը ենթարկված է եղել հազարաւոր վիրաւորանքների, նրանք կրել են անընդհատ վնասներ իրանց վաստակների վերաբերութեամբ և երբէք կեանքի ու կայքի ապահովութիւն չեն ունեցել, այսու ամենայնիւ, ոչ մի ժամանակ չեն դիմել ինքնապաշտպանութեան: Նրանք երբէք իրանց բողոքը չեն յայտնել զէնքով և ապստամբական ցոյցերով: Միակ միջոցները, որոնցով նրանք արտայայտում էին իրանց ցաւերը, էին՝ աղերսագրեր Բ. Դրան անունով, խնդիրներ Կ. Պօլսի պատրիարքի անունով, աղաչանքներ տեղային նահանգապետներին,—ահա բոլորը, ինչ որ անում էին հայերը, որոնց խնդիրները, կարելի է, հէնց իրանց խղճութեան պատճառով մնում էին առանց հետևանքի և ոչինչով չէին փոխում Հայաստանի թշուառ դրութիւնը: Բայց վերջապէս, հ ա յ ե ր ի հ ա մ բ ե ր ո ւ թ ի ւ ն ն էլ հ ա տ ա ւ, և ն ր ա ն ք հ ե ն գ տ ն ո ւ մ փ ր կ ո ւ թ ե ա ն մ ի ո ւ ր ի շ ե լ ք, մ ի ո ւ ր ի շ հ ն ա ր, բ ա ց ի ն ր ա ն ի ց, ո ր ի ր ա ն ց բ ո ղ ո ք ը յ ա յ տ ն ե ն զ է ն ք ո վ: Զէյթունի բարձրաւանդակների վրա բնակվող հայերը ապստամբվեցան—ահա օրվայ նշանաւոր նորութիւնը: Երևելի և ամենից յարգված Պայլի իշխանը առաջնորդում է ապստամբներին, որոնք այժմ իրանց յարձակումներով սարսափի մէջ են ձգել Վերին—Հայաստանի կողմերը: Մի ուրիշ շարժման կենտրօնը գետեղված է Հին-Բայազէդի հարաւային կողմերում: Ապստամբված հայերի զօրաժողովը ամենաստատիկ կերպով ուժ և զօրութիւն է ստանում: Սկզբում 1200 հոգուց բաղկացած մի խումբ, որ դուրս էր եկել Մուշի գաւառից, մինչև Հին-Բայազէդին մօտենալը, այնքան բազմացաւ, որ նրանց թիւը հասաւ 2,800 հոգու, որոնք որդէն սկսել են գործը: Վանից հաղորդում են, որ այս ապստամբները այրեցին եօթը քրդաբնակ գիւղ: Այդ շարժման տարածվելու օգտին պիտի նպաստէ և այն նշանաւոր իրողութիւնը, որ Ջուլամերիկի կողմերում նոյնպէս ապստամբվեցան հայերը (գլխաւորապէս նեստորական աղանդի):*) Նրանք հանդիսաւոր կերպով ընդունեցին հռչակաւոր Մար-Շիմօնին (**) որպէս իրանց քաղաքական և զինուորական գլխաւոր, և երդուեցան անպայման կերպով հնազանդվել նրան մինչև մահ: Մար-Շիմօնը առաջ տարաւ իր բանակը դէպի Վանի կողմերը: Դուրս գալուց առաջ նա դիմեց դէպի առանձին գունդերի հրամանատարները իր ոգելից ճառով, որի մէջ նրանց ուշադրութիւնը դարձնում էր այն կէտի վրա, թէ ո՛րպիսի «ս ր բ ա զ ա ն ն շ ա ն ա կ ո ւ թ ի ւ ն» ունի սկսվող պատերազմը «ժ ո ղ ո վ ր դ ի և կ ր օ ն ի» համար: «Հայերը—ասաց նա—ոչնչացան: Նրանք արիւնաքամ եղան ծակատագրի ծանր հարուածների տակ: Այժմ աստուածային արդարադատութիւնը զարթեցնում է և մեր ազգը մի նոր կեանքով, որը մենք, այսու ամենայնիւ, պէտք է մեր արիւնով ստանանք: Ձեր կռիւը պէտք է լինի միայն զինուորված ուժերի և փաշաների հետ, որոնք կառավարութեան գլխաւորներ են: Բայց ձեզ համար պէտք է մնան որպէս սրբութիւն բոլոր մասնաւոր ցեղերի իրաւունքները, և մեր երկրի ամեն մի բնակչի պատիւը, ինչ կրօնի և ինչ ազգի պատկանէին նրանք: Իւրաքանչիւր անկարգութեան համար, որ կարող էր վնասել մեր գործին, ես կը պահանջեմ խիստ պատասխանատուութիւն: Նա, որ զինուորվում է Աստուծոյ և ազգի անունով, չը պիտի արատաւորէ իր զէնքը անշահ անգթութեամբ: Ի նկատի ունեցէք այդ բոլորը:» Այս շարժումների պատճառով Թիւրք կառավարութիւնը գտնվում է խիստ անհաստատ դրութեան մէջ: Վանի գլխաւոր նահանգապետ Սամիհ-փաշան ունի իր ձեռքի տակ զօրքերի շատ աննշան մի թիւ, թէև ամենից առաջ վտանգը նրան է սպառնում: Նա ժողովեց, իրաւ է, բազիբ-

*) Այստեղ մի սխալ է անում պ. թղթակիցը, որովհետև Ջուլամերիկի մէջ նեստորական հայեր չը կան, այլ կան այնտեղ լուսաւորչական հայեր, որոնք բնակվում են այդ լեռնային երկրի անմատչելի բարձրաւանդակների վրա, և այնտեղ գտնված Ջօլօ կոչված ասորի ցեղի հետ վայելում են մի տեսակ անկախ դրութիւն: Իսկ Ջօլօնները իսկապէս նեստորական են:

**) Մար Շիմօնը նեստորականների պատրիարքն է, որը մի և նոյն ժամանակ ընդունված է որպէս երկրի իշխանը:

Ծան. խմբ.